

६३०४
Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. ७३७-१

Title ऐतरेयब्रह्मसंहिता:

Author

Extent १८ पत्र Age सं. १-६-६१

Subject आयुर्वेद

न. ७३४-९
 २२ अक्टूबर १९३९
 १८५५

36

३०५५३३

५४३

15 १९३७

२०२ दिना

३१-१-८९

रसेन्द्र चिन्ता मणि

1040

१० वि० ॐ श्रीगणेशाय नमः मलि
 १ द्वाकृयोरसेत् [REDACTED] तस्तन्मूलदेव
 ते श्रीमदक्षिक [REDACTED] तुत्यन्निस्थानिप्र
 लयानिदानंचसविश [REDACTED] तमब्रवाचावविरस्याति
 प्रथप्रकाशकप्रारविनवाभुजितीमयं सविदानं
 विभवंशिवयोवपुराप्रये लब्धीयः परिमारातयानि
 खिलरसज्ञानदायित्वाचिन्तामसिः अशोषं बहुवि
 दुषं अप्यादपश्यंशास्त्रेष्टास्थितमकृतं नतल्लिरवामि
 यंकर्मव्यवचयात् मग्नतो गुरुणां प्रोढानां नदीहव
 दामिदीनतं क्वः अध्यापयन्ति यदिदर्शयितुं तमनेस
 तेन्दुकर्मगुरवोस्तएव शिष्यास्तएवरचयन्ति गुरो
 परोक्षशेषाः पुनस्तदुभयानि नयं भजनो संस्कारा
 परमंत्रेयुगेष्टा [REDACTED] तानेव प्रवटीक

नृसत्तां किं लभते [REDACTED] प्रत्यादत्तादाह वनिप्रयोमा
 नस्वीयं वा मित्रा मे ये निःक्षिपन्ति योत्रात्मीयमास्म
 दीयग्रमो यमाभशमीकुर्वन्त्वापुगं वीरवीरुसंस्काराः
 शिष्यवन्नयोवदुप्रकारस्तुल्याये लघु बहु लघुया
 सत्तायाः यद्येकं स्वकरमुदाहृतमिदं व्याहारेः
 किं हि फलं नतः यरेषां स्तवतु प्रकयेरात्तः स्व
 तिरूपधिदेववियत्वा न्नदभावश्चिकीर्षिताव्योम
 वन्ति स्तवमपि निरुपाधप्रेमाप्यदत्तयागवेयराती
 यं अथवा एकः स्तवमेव पुरुषार्थः अभावस्य
 तान्यत्वात् दुःस्वाभावस्य स्तवलक्षणात् त्वस्व
 यत्वात् अथस्वकचन्दनादिविषया मोसत्यापितत्
 कारणात् नानावीर्येकः स्तवसंभेदो दत्तार्थपरस्य
 परिचितत्वा दमुरवा [REDACTED] मुक [REDACTED] तान

२. चि० त्वादनेकांतिकत्वादि ~~विनिर्मुक्त्यगद~~ कमानत्वा
 २ दत्तनताविरहितत्वाच्च परिरुसागी ~~त्वं~~ एकानात्प
 न्नाप्रुनस्तेद्युपयोः खलु हवि हवर्वासा रा हवर्मुल्या
 एवत्रयः संभवतिज्ञानयोगः पदेनयोः शोरसेयोग
 श्वेति मनुकथमेवां न स्यतेद्यपेर्दयां पुमः मोतो
 यां संहृत्वा शिष्टादौ भृगुं डोपाध्यायानेव शि
 ष्वा कथं समाध्यः कस्यचिद्योगः कस्यचिदज्ञाननिष्प्र
 यः दौ द्वौ प्रकारौ न तो जगदपरमः शिवः प्राप्तानां वा
 निरोधेन वा संनानोदनेन वा लोचेन संविद्वत्तत्सत्तां क
 रोति न दजो भवनं चारेहिसमो वामज्ञानयोगाविमो
 स्मृतावित्यादितया चरसारां वि रसप्रपवनश्चेति कः
 र्मयोगादिधाः स्मृतः मूर्धितो ह्यने व्याधिं मृतो जी
 वानि स्वयं बहः ~~अने~~ रतां कुर्यादसौ वायुश्चेति रवि न

नः

स्मादेतेषां समानत्वमतवद्यंतत्राद्येषां केवलं पंचकथा
 यासां मधिकं यं च जेसा ध्यात्वाच्च सिपुनर्भोगिनीनु
 पातामैव्यधिकारित्वात्ताभ्यां समीचीनो हयमिति ॥
 कस्यनवतिभाति किंचास्यभगवन्निर्यासतया सेवका
 नांस्त्रेन सभूतसकल धातुत्वायादकस्यभगवतो
 रसरजस्यगुरा सिन्धूनां किंचान्निः पृथगां प्रसंगा
 लिख्यते यदाह भगवन्महेश्वरः अविशज्जाय
 ने देवि शरीरमजशमयन् मनसप्रसमानं रसयो
 गादवाप्यने सत्त्वं चलमने देवि विज्ञानं ज्ञानं ह्य
 कं सद्यन्मंत्राप्रसि ध्यानि योऽभ्यानि मृतसत्त ॥
 कं यावन्न शक्ति पातस्तु नयाधेया शक्तनाने तो
 वनस्य पुनो पुद्गिरीयते भस्मस्तनके यावन्न ह्य
 १. १७. मनुभदायेत्परदं सत्त्वनायनस्य दुःखोपनिःपुनः

२. चि. मिडस्य धारणं स्वयं च शिवत्वं येन
 ३ म्यते मोहशेतेन स ज्ञानेन नित्याभ्यासं कुरु प्रिये -
 त्वं मानासर्वभूतानां पिता च। ईसना तनः त्वयो।
 म्रयो वसो विमहामेयुन संभवः दर्शान् प्रीतिना ना
 स्वभक्तभागेन समसात्ता प्रिये पूजनाद्रसदानाच्च
 दृश्यते यद्विधं फले केदादीनि लिंगानि दृष्टिभ्यां
 यानि कानि चिन्तानि दृष्ट्याऽयं पुरायं तत्पुराय
 रसदर्शनान्न चंदना गुरु कर्पूर कुंकुमानां गीतोर
 सः मूर्ध्नि तैः शिवदृशा सा शिवसा त्रिध्या सिद्ध
 ये तद्यथां परमेशानि हन्ति नापत्रयं रसः दुर्द्धर्तं
 ब्रह्मविद्वन्वाद्यैः प्राप्यते परमं पदं तद्योमकात्मिका
 तस्य रसेन परमं मूर्ध्नि स्मरन् विमुच्यते पापैः
 सद्योजन्मानसजिनिः स्वयम्भूलिंगमाहनेनैव

त्रफलं सत्यगर्हनात् मानसं चोदितुं शीतं रससि
 गाच्च तादृशेन रसविद्योपयाविद्या त्रैलोक्ये पिबु
 र्त्तुमा भक्तिमुक्तिकरी यद्यत्तज्ज्ञादेया गुरोरा नि
 ने ब्रह्मज्ञानेन सोऽयुक्तो यः पापी रसानिन्दकः
 नाहि जीता भवे नास्य जन्मकोटि शतैरपि आला
 यगात्र संस्पर्शयः कुर्यात्स निन्दकैः जातिज
 नसहस्रादिनाम भवेदुःखपीडितः हेमजीर्ण
 भस्मस्तनोकदृत्वं महितो ददेत् विष्णुत्वं तारजी
 रान्द्राहृत्वं भास्करे द्यात् नृत्तजीर्णं धता
 दाभास्यत्वं च्छापिता लको राजवीजशशंकत्वं
 ममरत्वं च्छरोहरो सासात्येन शक्रत्वं
 पुष्यत्वं दोषहीनो रसो प्रसादो विहितः
 ५. १५. आरितोऽहं

२. वि.
४

अथादीनां गुणवत्त्वं च रसानां शक्तिसंज्ञकम्
 यिमहाकल्पैर्द्वयोभिर्द्विपितुमलमिदं च लंघुलम्
 इति रसेन्द्रविंशत्यङ्गैरससिद्धिनिप्रकारसोपान्ना
 वन्ता रीत्यामप्यस्योऽध्यायः १५ अथातो मूर्च्छ
 नाध्यायं व्याचक्षते अत्र व्याभिचरितं व्याधिद्यानकत्वं
 मूर्च्छना तन्मूर्च्छां निगदितं देवतापरिचरणा समनंतरं
 तन्मूर्च्छां धनं प्रक्रियासां वन्धीनां कथायापि हनार
 प्रीतिमयी जन्मवन्ति त्यायिन रसेन्द्राणां तारमभ्यमवली तः
 कमानैः सह समागमिभिः पलायितापि संस्कारः सन्तक
 त्यानि रसानन्तरं वचनव्याख्यानां व्यावहारिकतो
 लकत्रयं मारोत समादाय परिमुद्रा रसेन्द्रो मूर्च्छयित
 व्याः मूर्च्छना प्रकारस्तु बहुविधः तत्र निर्गंधसंगंध
 भेदेनादिधा संगंधो ह्यदिधुमिन्मधुमिनिधुमिनादिधा

भेदेनाद्यः २

विधापि केवलं गंधपिष्टिद्वयद्वयं रससिंधू
 गंधवद्भक्तुली धातुपिष्टिधा धातुपिष्टिप्रकन
 करजननामृत्तनसत्त्वकालायसप्रभेदेः पंचधा
 अस्य प्रस्तावसंख्यासंज्ञितान्मृत्तुव्यांग्येयगौरव
 भयान्नलिखितान् एवमनेकधा इष्टकाचमृत्तस
 वरगियंत्रभेदेनान्तर्धूमिवहिर्धूमाभ्यां जाररागादि
 धा तत्र तु यद्गुरागंधकजाररागप्रक्रियासाधीय
 सीनि निर्गंधं ते रसगुरावर्ली जाररागं विनायं नख
 लुकरजाहरतमोरसेन्द्रः तिग्मलदकलघोतपाकही
 नः स्युतिरसायनतामिति प्रज्ञा तन्निमित्तकंसि
 कतायेन द्वयंकथ्यते तद्यथातिरवधिपरिपीडि
 तमृदुम्वरादि --- परिप्लुतामालिकंठिनकाचिध
 टीमयेव द्यमन्तस्य प्रकृत्यमगर्भितगीतधसर्वव्यं

नि=

Ms. A. 9. 2. 10. 1. 1.

२. वि.
६

जस्य भव्यं प्रयोज्यं सकलामये धुनि जति पारि
 रसांजरी च हन्यं स्य वहुक्रम सेवनेन शुक्तिरसा सिं
 अन्यज्ञां त्रिगुणामिह रसेंद्रमेकमंशकनकपयो
 धरपयो धरत्तारयक्तं जानां रसगुणवविभिर्विधु
 यपिष्टं रचयति निरन्तरमधुभिः कुमाय्यात् अ
 न्यज्ञां वहुगुणामिह रसानकैः समादिजारसो नियो
 ज्येयं योगो विहीयाद्या कजलि काप्यं प्र
 कारो यमधोमंत्रेणैव सिद्धानि नपुनरुद्धं त्रैरा
 इति कजुलीकरां काचमृत्तिकयोः कृपीहे
 मायः सारायाः क्वचित् कीलालायः कुतेलो
 चानि धूमवलिजारसो अनेन यंत्रक्षितयेन भू
 रिहमाभसत्वाद्यपिजारयंति यथेष्टमथैसु
 मनो विचारैर्विचक्षराः पलवयस्मभूयः अ

न धूमविपाविनवट्टसामं धनेरञ्जितः सत्तंस
 भवेत् सहस्रवेधीतारे तन्मे भुजंगे हि धूमि यथा वव
 तत्तं प्रमारां सिकताख्यामं त्रेदत्वा वेलिं मृदमा
 चनेऽल्पमांडे जैलेरि गोचऽत्र रसां निदध्यान्म
 ग्वाङ्गिके यत्र विलोक्य भूयः आबद्धां गंधा
 कमल्पमल्पं हि पेदसौ जीरा बलि विलीन्यां
 रसेषु सर्वेषु नि योजिनोऽयमशसं यं हनि
 गदं जवेन अनेन लिङ्गं हि ध्यातूनां पत्रवेन
 षट्पदे त्रसः नानि त्रं मतिमय्यादां वेला मिवा
 महीदाधिः सुहृदकसं भवंतीरं ब्रह्मवीजानि
 गुलांत्य सैधवं त्रिगुणामयं निगडोयं महेंद्रोः
 सर्वरोग हरी कर्पूर प्रकियाययां मारक ध्यु
 विलोमित्र कपिकोदरागः सिक्तायां स

१. चिं. ^{येन} त्वायोडशं ^{उक्तं} उक्तावमपि कौर्मिष्यमाह
 ८ द्वादिशिरकाः प्राच्यनो मर्दनं प्राप्य सर्वशः
 रक्तसाभावे हिं गुत्वे रेवतर्मां च त्रिकैः जं
 वीरद्वयसंज्ञां हिं गुत्वे गृह्यपत्तये राजवृक्षस्य
 मूलस्य च संज्ञे गैहयन्या मनदोषापत्तयः
 प्यमर्दनोत्थापनोत्थमे कृष्णधूसरकटोवे
 प्राचल्य विनिवृत्तये त्रिफलाकन्यकानोये
 विषदोषापशानये शिरिदोषे त्रिकटनाक
 न्याभोषेन यत्नतः चित्रकस्य चूर्णेन स
 कल्पेनातिनाशनं आरुनालेन चोष्मेन प्र
 तिदोषं विशोधयेत् एवं संशोधितः सतः
 सप्तकञ्चकवर्जितः उत्थापना वशिष्टनु
 चूर्णेन पाननयंत्रकैः धूर्जोर्द्रभांडसंग्रहं

त्रयारदंभिष्यक इति स्वेदनमर्दनमूर्धलोत्था
 पनानि रसंचत्तुर्गोवन्नेव धादोषाहृतं पचे
 त् दिने व्योषवरावहिकन्याकल्केषु काञ्चि
 के दोषशेषापन्नद्यर्पमिदं स्वेदनाभिष्यान्
 नाना धातैर्यथा प्राप्तेः सम्यक् सवित्रैर्ज
 तान्वितैः मृद्गांडुपुरितं वदेत् स्वेदसूत्रं
 माप्नुयान् तन्मध्ये भृंगराजमुंडी विष्णुक्रां
 तापुनर्नवा मीनादी चैव सर्पादी सह देवी
 सनावरी त्रिफलाभिरिकसी चिहं संपादी च
 चित्रकं समूलकांडं पिष्ट्वा तु यथा लाभं निवे
 शयेत् एवमभांडमध्यं धान्या मूलकमिदं
 भवेत् स्वेदनादिषु सर्वत्र स राजस्यैव जयेत्
 अथ ह्यभारनालतन्मातदभ्येनिषेधवत्

२. वि. इति स्वेदमविधिः भागास्त्रयोऽस्यार्कचूर्णं
 ६ मानं सलिचुजं मर्दयेत्तद्भवयोगेन यावदाया
 निपिंडताम् तं पिंडं नलभांडस्य मूलभांडे ॥ ६ =
 जलं क्षिपन् कृत्वा लवालं केनापित्तनः सूतं स
 मुद्धरेत् ऊर्ध्वपातनामिचुक्तं भिषग्भिः सूत
 शोधने ससूतभांडवदनमन्यदिगलानि ॥
 भांडकं तस्यासंघ्रिद्योः कथ्यः पतनत्रय
 यंत्रक यंत्रप्रामाणां वदनादग्नौ ज्ञेयं विच
 चरोः सस्यमानानियमांकाचित्तं नैव श
 क्यते इत्युर्ध्वपातनं नवनीनाभ्रकं सूतं च
 स्वाजम्नासुसादिनं वानरीनागुशिचिभिल
 वेणास्वरिसंयुतं नष्टपिष्टं संकृत्वा लेपये
 द्वर्धभांडके ऊर्ध्वभांडोदसंलिप्ताऽधोभांडजल

समस्तं संधिलेपयं च हस्तानं यंत्रं भुवि पुरये
 त उपविष्टाः पटे दत्ते जले पतानि पारदः अ
 धः पतनः मित्युक्तं सिद्धाद्यैः सूतकमर्माणि
 इत्यधः पतनं घटे ससंविनिक्षिप्य सजलं घ
 घटमन्यकं तीर्थ्य ऊर्ध्ववदयं कृत्वा समुखं रो
 धयेत् सुधीः रसाद्योज्ज्वालयेदग्निं यावन् र
 सूतोजलं विप्रोत्तं निर्यक्तपातनमिचुक्तं
 सिद्धैर्नागादुनादिभिः इति निर्यक्तपातन
 विधिः मित्रितो चेद्दसेनागरदौ विक्रमहे
 ठना ताभ्यां स्यात्त्रकत्रिमोदो वस्तन्मूर्तिः
 पतनत्रयान् एवं कदर्थितः सूतः घंडलेम
 धिगच्छति तन्मुक्तयेऽस्य कुरुते बोधनं क
 य्यते हितं विष्णामित्रकपाले वा काचकण्ठ

१. चिं.
१.

मथापिवा स्तुभ्यामुजंविनिक्षिप्यतत्रतज्जन्मनस्य
 धि पुरयेत्त्रिदिनेभस्माराजहस्तप्रमाराजः अ
 नेनस्ताराजोऽवंबडभावंविमुञ्चति अमुजंसेन्य
 वलसरां लवरोगेनाहपिष्टेनाहंडिकान्तर्गतंरसं
 आध्याम्यायजलंकिंचित्त्रिदिनाश्चावे सारोद्यै
 येत् उद्वेलचुपुटं देयंनचधाश्चाभवद्रस मता
 तरेच कदप्यनेनैवतपुंसकत्वमेवमवेदस्यर
 सस्यपश्चात् वीर्यप्रकर्षायचमुर्जिपत्रेस्वेद्यौ
 जलेसेन्यवक्षुर्गर्भे इतिरोधनं सर्पादीचिं
 श्रिकाबन्ध्याभृंगीज्जुकनकामुभिः दिनंसंसे
 दिनःस्तनोनियमास्थिरतां व्रजेत् इतिनियम
 नं काशीसंयचलकराराजिकामविचानिच भू
 शिग्रवजिमेकत्रटंहुतेनसमान्वितं आलीढका

सो

जिकेदेलायत्रेणकाद्विहैप्रिभिः दीपनंजायतेसम्प
 कस्ताराजस्यजारो अथवाचित्रकद्रवैःकाञ्चि
 केत्रिदिनंपचेत् इतिदीप्यं दीपितंरसराजननुजः
 वीररससंयुतं दिनैकंधारयेत्चर्मभृत्तपात्रेवा
 शिलोद्भवे इत्यत्तरासनं अथवादरदस्यरसेल
 वांतााराहमर्दिनेत्रिदिनं आयुद्वारागन्धक
 जीर्णोप्येजारयेद्रसान् जाररागहिनामपात्रन
 गाणानव्यातिरेकेन यनहेमादिग्रासपूर्वकपूर्वा
 वस्यापनत्वं किंचचनहेमादिलोहजीरास्य
 सनद्वेत्रीकरराचरतिताणां श्यांभदारोऽधि
 कारहेत्त्वहिसांदग्रासलाहंसः श्रीश्वरेणोक्तं
 सर्वपापदयीवज्रकं शङ्खचरणांररां अप्रा
 प्रोप्राप्तमेवस्य नत्रसमीरबहुलैर्द्वैतैर् मोक्षम

६६
१. १९

२. चिं.
११

भिव्यञ्जिकादेविभुजावानातेप्यतत्र स्वस्वन्तु
 पिंडिकादेविरुदैनैस्म्याराजहस्तप्रमृद्विचन्दनं
 चैवग्रासहृजाहवंबडभावंविमुञ्चन्तिनिवन्तिहस्या
 जाररोगोद्योय्यन्तिस्त्रपिद्येनाहंसीहस्ताणिग्री
 वलोकेमहीयने दितमेकरसिंदुस्ययोदेदति
 हुम्रशानं द्रुवानित्तस्यपापानिकुर्वन्नपिनलि
 प्यते अजीर्नन्तुअवीजन्तुपारदंयस्तवंधये
 त ब्रह्महस्तदुराचारोममद्रोहीमहेश्वर इत्या
 दीन्यप्यरसायनान्येन अजारयन्तपरिहे
 मगन्धवाद्यन्तिमुक्ताफलामप्युदारं क्षेत्रादन्व
 म्नादपिसम्पजान्तुक्वचित्वांडेभिषज्जामदाः
 शुक्रगंधेषुजीर्नेषुआमिष्युडगुराणाधिकः
 वडगुराणाधिकेजीर्नसामवेतिरोगहा भव

श्यामित्युवाचेदंदेवींश्रीगौरवःस्वयं नस्माद्य
 डगुरोऽम्नादिसत्त्वेजीर्नतुनमसे नाप्यस्वा
 र्थवन्तालादिसत्त्वेजीर्नगुयावहः हेमिजीर्ने
 सहस्त्रेकागुरासंबप्रदायकः देव्यारजोभवेद्
 गंधोद्यातःशुक्रंनेयाभक्तं आलिंगनेसम
 योदौप्रियत्वाहिरवेनसः शिरशिखशक्ति
 समायोगान्त्रप्राप्यतेपरमंपदं वयास्याज्जा
 रणावहीतप्यास्याङ्गुरादोरसः सन्नरवटकु
 रारचर्चिपदुताम्रेत्र्यहोयितं काञ्जिकेभावि
 त्वंनेनगन्धाद्यंचरतिदाणां विडेसकाञ्जिके
 धिघ्नोरसः स्यादग्रासलाहंसः ग्रसतेसर्वलोह
 निसर्वसत्त्वानिवज्जुकं शङ्खचूर्णरवीदीरेवा
 नयेभावयेद्दिनं तत्रज्वीर्युद्धावैदिनैकंधूमसायकं

१०. चिं. सौवर्चलमजामूत्रैर्भाष्यं धामचतुष्टयं कराटका
 १२ रीचसंकायदिनेकं नवमूत्रके सार्जितारंतिनि
 डीकं कासी संचाशिलाजल अम्बीरोयद्रवैर्भाष्यं
 एथागयामचतुष्टयं निमुयः जयपालं चमूलका
 नां द्वेर्दिनं संधवंटं कनकं गुग्गुलादिनां शिग्रज
 टास्रसा एतत्सर्वं समाशनुमद्दजिम्बीरजद्रवैः
 तद्गोलं रक्षयेद्यत्नान् विडोयं च डवानलः अ
 नेनमर्दितः सुतः सांस्थिनस्तत्र खल्वकेः स्व
 न्नादि सर्वलोहानि सत्त्वानि ग्रसने दशां मुल
 काद्रकवल्कीनां दारुणो मूत्ररोगो लितं वस्तु एत
 द्वाग्राह्यं गंधकं तेन नारयेत् शतवारं स्वरं च
 र्मा विडोयं हेमजाररां हेमजाररां दामत्वां र
 चजाररां दमत्वा एवं विडा न रुनोपितं चानरादत्त

सत्त्वानि चतुष्टयं शुक्लं हेमपत्रं मायुरमायु
 ना विलिप्तं तत्र खल्वस्थे रसो दत्वा विमर्दयेत्
 दिनं जम्बीरतो येन ग्रासे ग्रासे च यं विधिः प्र
 नेः संवेदयेद्दुर्जैवधासपटुकाज्जिके भांडके
 त्रिदिनं स्तब्धं त्रिस्वर्तं समुद्रेत् अधिकस्तोति
 तैश्चेत्स्यात्पुनः त्वेयः समावधिः द्वात्रिंशद्योडे
 शाब्दं शक्रमेरावत्तजारयेत् रुपादिषु च स विष
 विधिरेवं विधिः स्मृतः दुर्लिकालं च रागं मे
 मभाविशिष्यपि न्तन म्रजाशक्तं नृशान्निच्यं
 न्देयित्वा न विदिपेत् न स्थेपे विस्थितं खल्वं
 तत्र सत्त्वमिति स्मृतं शम्भुपुत्रां च पात्रपरव
 पराधि त्रसंस्थिता यक्षमुयाजलिनस्यां रसो ह्यं
 शविडा नृणां लीहस्थो ह्यं व्यवहृतः सक्तो रसो

२. चिः
१३

हृषाया च धानो ग्रसति कांचनं बालुकोपर
रिपुदः युत्तसामहामूत्रयाच निर्वदे इति कष्ट
पयंत्रं मनांतरं संप्रत्युरयोरेव प्राधान्येन
जासोच्यते यथा च नरहितरसराजजार
सौसंत्राप्रदलादिसिद्धिदानकृत्याः कृपणाः
प्राप्य समुद्रं वराटिकातामसन्तुष्टाः मुक्तै
कमभ्रसन्धंताव्योसपदाकर्तुं समर्थः
तेन निरुद्धप्रसवो नियम्यते वध्यते च स
खं रक्तं पीतं च ह्येमा र्थे ह्यसं हिमशरीरयोः
तावकर्मणि तं शुद्धं काचं किं सदा न्यजेतु
दिशो यत्ता सद्धिं सो संखल्वऽभ्रमलौहादि चरति संद्रुः दिति
विगवेतसजम्बीरबीजपुराणैः एतत्पुर्वसाधितकाञ्चिकेनापि म्रमक
जारामादौ गर्भदुभिनासा च्छेदने नो योजनानतिनवादीदृष्ट्यैव सोच्य

तयं कुरुते योमसन्धं समांशेन तात्पुसत्वेन संयुतं सावकस्य चारे
देवीगर्भावी गवेदसः एवं हेमासं भवे प्रादयः स्वस्वविप्रसात्रिष्यत्वाः
प्रयोजनमवलोक्य प्रयोज्याः कमलवनमाहिकाराणां दूर्ध्वसमभागे
जो जितं मिलति चैकाक्ष्यां शीघ्रं चरति रसिद्रोद्वलिगर्भे गर्भदुष्टिं
तेरेण जारसौवनश्यां अतस्तत्त्वलरायाह दृष्टि व्यतिरेकेनापिरसंभासी
कृतानां लौहाणां अवत्वं भेदुति बीजायां सदारः कर्तव्यतायां योगा
त् तेन दुर्वलिगये रसराजस्यासुवर्गयोगेन शिलयां निहितं नागं ता
प्यं वा सिद्धनाहं माया नुमारितं बीजं सूतके द्रवति
दरागात् यद्वा ह्याचरगोमूत्रसुहीदीर प्रलेपिते वहि
प्रारब्धे वस्त्रेण भुज्जिग्रासं निवेशितं दायावमालमूत्रे
पुस्वेदयेत् त्रिदिनं शिवक उस्मिन्नेवारनालेन दा
लये जारितं रसं इति दोलाजारं क्रमेण गीलेन दो
लायां जायते प्रासपतु कथं कथपयंत्रेण उपलने जा

२. चिं.
१४

रथेद्रुसे ग्रामविशेषोऽशिलदाराग्न्याहचतुषष्ट्यं
शकः पूर्वोद्योत्रिंशोऽशोद्वितीयकः तृतीयः शो
डशोऽशस्तुचतुष्टोऽशोऽशएव चतुषष्ट्यं शकः
यासाहं दुधारी भवेद्रुसः जलोकाचद्वितीयेन
ग्रामयोगेऽप्येव ग्रामेनतु तृतीयेन काकविष्टा
समो भवेत् ग्रामेनतु चतुर्थेन दधिमंडु समो भवेत्
अस्य गुर्जरत्वाच्च लिखितं भगवद्भो विदपादास्तु
कलाशमेव ग्रामं लिखन्ति यथा पंचभिरेभिर्ग्रा
मैर्धनसत्त्वं जारयित्वा दोगर्भरैरागनिपुणो जार
निधीजं कलां शोत नन्मते चतुःषष्टिचत्वारिंश
द्विंशोऽशस्तु चतुष्टोऽशोः पञ्चग्रासाः वास्तुके
रंडुकदलीदेवदानी पुनर्त्वा वासापलाशानि चुन
निलकांचनमोक्षकाः सर्वगं रं वडहाहित्वं नाति

लव

मुस्कं शिलातपे दग्धांकांडं तिलनोज्ज्वलं पंचांगं
मलकस्य च धावयेत् नूत्रवर्गे राजलं नस्मात्परि
श्रुतं लोहपात्रे पचेच्चै हंसपादकाग्निमातविं वा
सपातां च लुदनाच्च वह्ना मुञ्जसो यदा तदा का
शीशं सोराष्ट्रीचारत्रयकटुत्रयं गंधकप्रसितो हिं
गुं रागानि च यदुत्पत्त्या एवां र्मुसं दिये देवी लोहं स
मुदमध्यतसं ग्राहं धात्यगं पश्चाद्वाप्यं स्तु प्रचु
रो विदुः अत्र सकल दारैः साम्यां निलकांडानां नि
त्यनाप्यपादानि रवन्ति स्वर्परांसिकता एव संकु
त्वात् तस्योपरि दियेत तत्परं स्वर्पवत्तत्र शोते मृदुग्निना
पचेत् हंसपाकं समाख्यातं यंत्रं तद्वार्तिकोत्तमे पूर्वा
त्तविदोऽप्यत्र योज्य जम्बीरबीज एरुकचांगेरीवेत
साम्यसंयोगात् दाराभवन्ति नितरां गर्भं दुर्निजात्

२. विं.
१५

यं

५५

सो शक्ताः केवलं निर्मुलं नाम वापित न दरे देन
न कुरुते त्रिदिनं चूर्तला दार सन्निभं रसं कुला
दी हत कार रारा रविरा वा नाप्यगंधक हनेन
परदाति हता शिलारा त्रिच्युतं हेम न दीज व
लिना चूत केवलार्क मपि अणु नार वीज क
टिलं विमलांती दत्तं सम चूतं प्रकल्पयेत् ७५
टि न च वार नु मा वेरा ह्य प्रो नै धूमित या वेद श
गुरा न नु ना व ही जं भवे धु मं स त्तं तालो द्रव
रंगं सम हृत्वा त्वा त्वा मये न् न चूर्त्वा हये न वि
गुरा न्ते व हि यो ड्वा प्रति वीज मिदं श्रेष्ठं सत्
क स्या नि वं धनं जा ररां सर ररां चै व स ह्मं शो न
वि ध्या नि रं गा भं वा हये ना रे गुरा नि द्वा द्वा
नि च एत द्दी ज स मे जी नै रं न वे धी भ वे द्द सः न

६
गो भं वा हये द्वे त्रि द्वां शा सि गुरा नि च प्रति वीज
मिदं श्रेष्ठं सत् क स्या नि वं धनं मा दि के न हनं
ना भं ता गं च रज्जु ये न्म हः द्वि यो ड्वा गुरा नि
च इदं वीज वरं श्रेष्ठं ता गं वीजं प्र की र्ति तं सम
जा चि त मंत्रे रा स ह्मं शो न वि ध्या नि अ रज्जु
ना प्ये नै लं मा त्रि ष्ठां किं शु कं चै व र व दि रं र क्त चं
दनं कर वी रं दे व दा रु सर लो र ज नी द यं अ न्पा र
ति र क्त पु ष्पा णि वि द्वा ला दार से न न् नै लं वि
या च ये त्त न कु र्या द्दी जा दि रज्जु नं द्वि गुरो र क्त
पु ष्पा नां र क्त पी त ग रा म्य च का प्ये च त र्गुरां
दी रं नै लं मे कं सरं मरी ज्यो तिष्म न्नी कर ज्जा
द्व क ड्वा त्वा स मु द्भवं पं ला का क त्वा न्म सु म हा रा
प्री र सेः ए थ क मे क प्र क र मे या हि म त्म्य कु र्म ज

६

२- विं.
१६

लोकसो वदसा चैकया युक्तं सोऽप्यंशैः सुपेवि
न भूलनामलमादीक दन्तं मलापकोयधैः या
धितंगालितञ्चैव सारणा नैलमुच्यते अत्र गन्ध
वर्तनैलमपिरसहृदयस्वरसां उर्नाटं करों गिरिजतु
महिषीकन्यानिमन इंदुगोपकर्कटाः दन्तमे
लापकोयधानि अप्यापरं यथा प्राप्तेः सेतु
ध्येताना वृत्तसमुद्भवैः रसंचतुर्गुणं योज्यं कं
कुलीनैलमध्यतः याचनैलावशीयतुतस्मिन्
नैलेनियेधयेत् भावितं तावद्दीजत एकविं
प्रातवारकं रज्जितं जायते जनुरसरसजस्यरज्जु
नं कुटिले वलमप्याधिकं रशेस्तीक्ष्णे च पत्रगेस्ते
हः रागस्ते ह वलानिचकमले नित्यं प्रणंसति
वलमास्तेऽभ्रकसत्वे जा ररावर्गः प्रतिष्ठिता

७६

स्तीक्ष्णे बंधश्च सारलौहेक्रामरा मयता गरंग
गंतं क्रामति त्रीक्ष्णेन रसस्तीक्ष्णेन च जीय्यते प्रा
यः हिस्तीयोनि त्रीक्ष्णगावान् गृह्णाति त्रीक्ष्णेन
नदपि च दरदेन हतं कृत्वा मायादिके राववि
सहितं वासितमपि वासनया च न च च्छाव्यं ज्ञा
यं च सार्धं रेभिश्च लौहे मर्दि कं मुदि तैस्तथा
गर्भे विदुयोगेन च जीर्णे रसराजो बंधूमुपयानि
निर्वीजं समजीर्णं पादोते योऽप्यंशं प्रातः प्रातः
नयोदकं न कपारदेनैकेन नुल्यसरा कंच समा
तिजीर्णं शसरेया योग्यत्वं प्राजादिवेधकत्वं च
इतो न्युतजीर्णस्य पादोपाधिकार एव यथा
अद्य क्षितना राविष्टादि पात्रमपि पुंश्च आलिप्य
रसेन तः क्रामेराति तं पुंश्च पुंश्च प्रातः पुंश्च

२. चिं.
१७

येरागुविचकाद्यसादस्य अर्द्धनमिप्रयित्वा
हेम्राष्ट्रेष्टनकुलंपुटितं तितिरखगपुटसक्त
मृदवर्त्तपुटोऽयत्तिनोदेयः अर्द्धनोद्युपलक्षरां
रसुभिर्भेकवर्गेतेस्तस्तयोः सारलोहयोः ॥
वद्वानेवसवेभंडोयुत्तपाम्राभेदुदत्ताया शिला
चलस्कंगंधरीकाचकुष्पसुवर्त्तकं कीला
नायः कृत्तयोगः खटिकालवलाधिकः सा राग-
वर्कोमर्को - - - - शिलागंधाश्मचूर्णयेन
पचेद्भयंतिफनगन्धयप्यभुत्तोनगधेति
पक्वतैर्द्रमपात्रस्थं हेमतां प्रानिपद्यते मंडुक
पारदाशीलवलयः समानासंमर्दितादिति
विलेपययंत्रजिह्वैः यंत्रोत्तमेमगुरुभिप्र
तिपादिनेनस्वस्यैदिनैपत्तानिनविस्मयधं

विह

लोहंगन्धदंकरांभ्रामजित्त्वानेयोस्मिग्रंभेक
मावर्त्तयेन तालंकृत्वातुष्यरिंगान्तराणि रु
पस्यानस्तत्रासिद्धोनरीजे लोहेभेकीभा
वत्तामलकीसिद्धमतवीज - - - हतिरसेंद्रवि
तामरागिसमाप्तम् सं. १८८१ जेठ २० १ शुभे

र. वि.
१८

इतिरसंद्विंतामणिसमाप्तम्

अक्षर २० पंक्ति १३

नंबर ३१४६

अथ श्रीमद्भगवद्गीतायां अष्टादशोऽध्यायः
अथ श्रीकृष्ण उवाच ॥ धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे समवेता
एवाहमवतारम् ॥ तवाकृष्टपाशेन बद्धोऽहम्
विराट्स्थितोऽस्मि ॥ त्रिभुवनं भूतलं त्रिधा
भूतलं त्रिधा ॥ त्रिधा भूतलं त्रिधा ॥ त्रिधा भूतलं त्रिधा ॥
त्रिधा भूतलं त्रिधा ॥ त्रिधा भूतलं त्रिधा ॥ त्रिधा भूतलं त्रिधा ॥
त्रिधा भूतलं त्रिधा ॥ त्रिधा भूतलं त्रिधा ॥ त्रिधा भूतलं त्रिधा ॥